

DOI: <https://doi.org/10.15407/np.65.075>
УДК 002.1:35:34](477)

Алла Гребенюк,

кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: alla7997@meta.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8703-3432>

Scopus Author ID: 57222149559

ДЕРЖАВНА УНІФІКОВАНА СИСТЕМА ДОКУМЕНТАЦІЇ У СФЕРІ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ: ЇЇ МІСЦЕ І РОЛЬ СЕРЕД СИСТЕМ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Працю присвячено визначенню місця та ролі державної уніфікованої системи документації у сфері юриспруденції. Проаналізовано положення щодо функціонування наявних систем документації, які розподіляють на базові, інфраструктурні та дисциплінарні. Розроблено зміни й доповнення до їх класифікації, локалізовано державну уніфіковану систему документації у сфері юриспруденції серед них.

Запропоновано серед базових систем документації виділяти системи документації у сфері науки, освіти та практичної діяльності. Визначено матеріально-виробничу й соціально-історичну форми цієї діяльності, в останній з яких локалізується юриспруденція та державна правнича уніфікована система документації.

З'ясовано, що державна уніфікована система документації у сфері юриспруденції виступає частиною правової системи документації. Разом з управлінською вона представляє інфраструктурні системи, яким притаманна властивість дифузності та які функціонують в інфраструктурах базових сфер і забезпечують їх функціонування.

Ключові слова: державна уніфікована система документації у сфері юриспруденції, базові системи документації, інфраструктурні системи документації, дисциплінарні системи документації, дифузність системи документації, співвідношення систем документації.

Постановка проблеми. Державна уніфікована система документації у сфері юриспруденції посідає важливе місце між державною уніфікованою системою документації в цілому та комунікаційною системою документаційного забезпечення правничої сфери (далі – КСДЗПС).

© А. Гребенюк, 2022

Результати наукових пошуків за проблематикою дослідження КСДЗПС дали змогу з'ясувати, що державна уніфікована система документації у сфері юриспруденції – це сукупність службових документів, які мають єдину форму та виготовлені відповідно до єдиних нормативів, призначені для забезпечення й спрямування діяльності державних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, а також реалізації їх одновекторних і двовекторних зв'язків з фізичними та юридичними особами всіх форм власності в правничій сфері, обміну інформації з ними.

Зважаючи на значення цієї системи для комунікаційної системи документального забезпечення правничої сфери актуальним постає питання подальшого уточнення її місця та ролі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам становлення документознавства свої праці присвячували В. Бездрабко, К. Мітяєв, М. Ларін, О. Загорецька, В. Горєва, М. Ілюшенко, М. Щегал, Ю. Ковтанюк та ін. Водночас вони не займалися питаннями співвідношення систем документації.

Системи документації та класифікації службових документів досліджували А. Сокова (вивчала загальні принципи побудови систем документації [1]), Ю. Палєха (його цікавили шляхи розвитку науки про документ [2]), Г. Швецова-Водка (систематизувала значний обсяг понять у сфері документознавства, у тому числі щодо систем документації [3]). Проте визначення місця та ролі державної уніфікованої системи документації у сфері юриспруденції не було проблематикою їхнього наукового інтересу.

Безперечним значенням володіють доробки С. Кулєшова, який створив класифікації базових, інфраструктурних та дисциплінарних систем документації [4]. Однак подальші наукові пошуки в межах обраного нами предмета дослідження свідчать про необхідність удосконалення цих класифікацій, а також визначення серед них місця державної уніфікованої системи документації у сфері юриспруденції.

З огляду на те що зазначений предмет дослідження відзначається новизною, **метою** цієї публікації є з'ясування місця та ролі державної уніфікованої системи документації у сфері юриспруденції.

Виклад основного матеріалу. Г. Швецова-Водка під системою документації розуміє сукупність взаємопов'язаних службових документів, що застосовуються в певній сфері діяльності чи галузі; сукупність певних документів, взаємопов'язаних за ознаками походження, призначення, виду, сфери діяльності і єдиних вимог до їх оформлення (укладання) [3, с. 185].

У свою чергу С. Кулешов усі системи документації поділяє на базові, інфраструктурні та дисциплінарні. Під базовими він пропонує розуміти такі системи документації: науково-технічну; навчальну; економічну; дипломатичну; громадсько-політичну; судову; законодавчу; військово-оборонну; документацію органів внутрішніх справ країни; з праці (у тому числі обліку зайнятості населення та безробітних) і питань соціального захисту населення; документацію системи охорони здоров'я; цивільно-реєстраційну [4].

Як бачимо, державна уніфікована система документації у сфері юриспруденції серед зазначених базових систем документації чітко не прослідковується. Проте, на нашу думку, її елементи наявні серед зазначених С. Кулешовим судової та законодавчої систем. Частково вона стосується й інших наведених систем, адже юридичний супровід фактично ведеться й щодо них.

При цьому вказані судову та законодавчу системи можна віднести до складових правничої системи в цілому, а в межах інших базових систем цю ж правничу систему можна найменувати дифузною – такою, що проникає у їхні межі. Тобто класифікація, запропонована С. Кулешовим, не вносить ясність у питання визначення місця й ролі державної уніфікованої системи документації у сфері юриспруденції.

Більше того, вбачаємо певний дисонанс у побудові зазначеної класифікації, зумовлений спробою групування в одному логічному рядку різнопорядкових елементів. Для прикладу, науково-технічна та навчальна системи охоплюють усі інші системи, адже в межах кожної з них реалізується наукова й освітня компонента.

На підтвердження цього звучить інша дефініція С. Кулешова щодо базових систем документації, серед яких виділено науку, освіту, виробництво тощо [4].

На нашу думку, ці системи більше претендують на роль базових, адже, як зазначає С. Кулешов, вони утворилися в результаті функціонування «базових» сфер соціальної діяльності (наука, освіта, виробництво тощо) і/або спрямовані на забезпечення такого функціонування.

При цьому не погодимося з тим, що серед базових рівнів він виділив виробництво, адже це суто:

- виготовлення, вироблення предметів, матеріалів тощо;
- процес, під час якого люди, зв'язані між собою певними виробничими відносинами, створюють матеріальні блага, необхідні для суспільства;
- праця над безпосереднім виготовленням продукції [5].

Тобто науковець допустив певне звуження однієї з базових сфер

до виробничого аспекту. У свою чергу, замість виробництва, пропонуємо в спектрі базових сфер передбачити практичну діяльність, яка, як вважається, стосується не лише перетворення природи, а й зміни всього навколишнього світу, що включає також соціальну реальність, у тому числі людину.

При цьому наголошується, що матеріальне виробництво розцінюється лише як одна з форм практичної діяльності. Крім нього є й інша форма, яка чинить вплив на суспільні відносини, зокрема соціально-історична форма практики. До неї відносять як політику, мораль, економіку, військову практику, так і право [6].

Отже, практична діяльність реалізується в матеріально-виробничій та соціально-історичній формах, в останній з яких і локалізується юриспруденція загалом.

Запропонований підхід вважаємо правильним і таким, що лише посилить положення С. Кулешова, який серед базових виділяє сфери саме соціальної дійсності, а тому випадання з їхнього спектра соціально-історичної форми вбачається неприпустимим. Разом з виробництвом (матеріально-виробничою формою), яка змінює світ природний, вона чинить вплив на світ соціальний, реалізує соціальні перетворення.

З іншого боку, у такий спосіб визначаємо й місце державної уніфікованої системи документації у сфері юриспруденції – у складі базової системи документації – у сегменті соціально-історичної форми практики, при проникненні в інші базові системи (освіту та науку), системоутворювальній ролі для них, присутності в кожній з них за викладених вище причин (реалізація юридичного супроводу), дифузності щодо базових систем документації.

Цікаво, що, розглядаючи проблему функціонування юридичної лінгвістики (як пов'язаної з юриспруденцією), Ю. Прадід теж виділяє ті ж три базові системи соціальної діяльності: науку, практику та освіту [7].

На тлі позицій С. Кулешова і Ю. Прадіда, з якими погоджуємося, дискусійним вважаємо питання щодо віднесення до форм практики науки, адже вона являє собою окрему базову сферу соціальної діяльності.

Водночас окремі дослідники форм практичного освоєння світу безапеляційно вважають науку вагомою формою практики, безпосередньою продуктивною силою поряд з матеріальним виробництвом, яке здійснює розпредмечення природи, та соціально-історичною формою практики, яка спрямована на поліпшення соціального буття.

Вони стверджують, що метою науки є перетворення світу тією мірою й так, як це необхідно людині; визначення стратегії розвитку вироб-

ництва, із завданнями імовірного, прогностичного характеру щодо будь-якої галузі або системи. Наука «відкриває нові можливості для людської дії, дає загальну теорію й методологію активно-перетворювального ставлення людини до світу, досліджуючи властивості залучених до практики предметів, фактично є основою доцільності в діяльності, регулюючи і спрямовуючи її в потрібному напрямі» [6]. Погоджуємося із цим, але вважаємо, що зазначені мету та функції наука реалізує як самостійна базова сфера.

На цьому тлі дискусійною видається й теза про те, що наука «вплетена в практику». Враховуючи зв'язки між усіма трьома базовими сферами (наукою, практикою, освітою), те, що вони стимулюють розвиток одна одної, тісно пов'язані між собою, можна хибно дійти висновку про їх абсолютне зрощення. Утім, це призведе до нівелювання, розмивання зазначених сфер.

На нашу думку, у цьому випадку йдеться про знову ж властивість дифузії, яка проявляє себе й на рівні різних систем документації.

Цікаво, що наш висновок щодо дифузності уніфікованої системи документації у сфері юриспруденції збігається з положеннями С. Кулешова щодо інфраструктурних систем документації, які він розрізняє в інфраструктурі кожної базової сфери соціальної діяльності. Так, зазначений науковець виділяє дві групи інфраструктурних систем:

- управлінська (документація: організаційно-розпорядча; звітно-статистична; банківська; фінансової звітності; планова);
- нормативна (документація з пожежної безпеки; документація з охорони праці) [4].

Погоджуємося з таким розподілом. Проте пропонуємо перейменувати нормативну інфраструктурну систему в нормативно-правову або й просто правову, яка поглинає нормативний рівень.

Так, з'ясуємо, що відповідно до положень «Великого тлумачного словника сучасної української мови» нормативний – це той, «який визначає норму, правила і т. ін. чого-небудь» [8, с. 792]. У свою чергу, правовий – це той, що стосується:

- законодавства; здійснюваної державою форми законодавства, залежної від соціального устрою країни;
- системи встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил (норм) поведінки, що виражають волю панівного класу або всього народу; інтересів певної особи, суспільної групи тощо, які спираються на закон, релігійні постулати, давні звичаї і т. ін.

Тобто поняття «правовий» фактично охоплює, особливо в другому значенні, поняття «нормативний».

Ще більше цей висновок стає очевидним з урахуванням позиції Н. Кушнарєнко, яка виділяє нормативний документ як продукт стандартизації та стверджує, що він в цілому встановлює правила, загальні принципи й характеристики, що стосуються різних видів діяльності чи їхніх результатів [9]. Тобто порівняно з положеннями зазначеного лексикографічного джерела ще більше звужує розуміння поняття «нормативний».

Крім того, зважаючи на властивості дифузності, притаманні системам документації та базовим сферам соціальної діяльності в цілому, пропонуємо в межах правової інфраструктурної системи передбачити документацію з правового супроводу функціонування базової сфери соціальної діяльності. Ця система, як зазначалося вище, присутня у сфері практики, освіти та науки, реалізуючись саме через інфраструктурний рівень.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що державна уніфікована система документації у сфері юриспруденції виступає частиною правової інфраструктурної системи документації, а її роль полягає у функціонуванні в складі кожної з базових сфер соціальної діяльності (дифузності), забезпеченні їх розвитку в цілому.

У свою чергу С. Кулєшов під дисциплінарними системами документації розуміє види документації, що утворюються в результаті функціонування різних сфер соціальної діяльності та відповідають за змістом певній науковій (науково-технічній) галузі знань. У цьому контексті учений виділяє три цикли наукових дисциплін:

- технічний (включає транспортну, енергетичну, житлово-комунальну підсистеми);
- гуманітарний (соціологічну, етнографічну, археологічну);
- природничий (геологічну, картографічну, гідрологічну, метеорологічну) [4].

Як бачимо, у межах зазначених трьох дисциплінарних систем документації чітко не проглядається правовий цикл наукових дисциплін загалом і державна уніфікована система документації у сфері юриспруденції зокрема. При цьому з'ясовуємо, що С. Кулєшов не передбачив у наведеному переліку суспільні науки – науки, що досліджують різноманітні сфери історичного розвитку, відносини між людьми, класами, народами, державами [8, с. 1417].

Які науки відносимо до категорії суспільних? Встановлюємо, що до таких належать: соціологія, соціальна психологія, право, політологія,

економічна теорія, історія, демографія, соціальна статистика, соціальна гігієна. Сюди ж відносять науки, які водночас локалізовані як серед суспільних, так і серед гуманітарних наук: антропология, етнологія, педагогіка; природничих наук: суспільна географія (економічна та соціальна географія).

Окремий сегмент становлять науки, які розглядають загальнотеоретичні питання суспільствознавства: соціальна філософія, соціологія, соціальна психологія, політологія, економічна теорія, історія, демографія, соціальна статистика, соціальна гігієна. Серед них виділяють і право [10].

Отже, юриспруденція – це одна із суспільних наук, існування яких об'єктивно свідчить про наявність ще однієї, четвертої (крім технічної, гуманітарної та природничої), – суспільної дисциплінарної системи документації. У свою чергу, державна уніфікована система документації у сфері юриспруденції є видом суспільної дисциплінарної системи документації, займаючи місце в спектрі суспільних наук.

Водночас, зважаючи на запропонований С. Кулешовим розподіл дисциплінарних видів документації відповідно до змісту певної наукової (науково-технічної) галузі знань, можемо запропонувати подальший розподіл цих документарних систем за змістом аналогічних навчальних дисциплін. Відтак існують підстави дисциплінарні види систем документації розподілити на дві великі групи:

1. Наукові / науково-технічні дисциплінарні системи (серед них зазначені технічна, гуманітарна, природнича, суспільна системи документації).

2. Навчально-дисциплінарні системи документації (передбачається розподіл у межах тих же видів систем документації, що і в блоці наукових / науково-технічних дисциплінарних систем).

На нашу думку, у такий спосіб вдасться окреслити багаторівневість систем документації в цілому, конкретизувати у їхніх межах місце державної уніфікованої системи документації у сфері юриспруденції. Зокрема, на рівні науково- та навчально-дисциплінарних систем документації вона як проникатиме в кожен з видів цих систем, так і реалізуватиметься безпосередньо на рівні права як окремої галузі науки й навчальної дисципліни.

Висновки. Отже, державна уніфікована система документації у сфері юриспруденції локалізується:

– у складі базової системи документації – у сегменті соціально-історичної форми практичної діяльності, при проникненні в інші базові системи (освіту й науку);

– частиною правової інфраструктурної системи документації;

– сегментом суспільної науково-дисциплінарної та навчально-дисциплінарної системи документації.

Державна уніфікована система документації у сфері юриспруденції реалізує системоутворювальну роль щодо базових і дисциплінарних систем документації, забезпечуючи юридичний супровід для кожної з них, будучи дифузною для них.

Список бібліографічних посилань

1. Сокова А. Н. Общие принципы построения систем документации. *Развитие советского документоведения (1917–1981)* : сб. науч. тр. М. : ВНИИДАДЦ, 1983. С. 27–40.
2. Палеха Ю. Шляхи розвитку науки про документ. *Студії з архів. справи та документознавства*. 2010. Т. 19. С. 70–75.
3. Швецова-Водка Г. М. Документознавство: словник-довідник термінів і понять. Київ : Знання, 2011. 319 с.
4. Кулешов С. Г. Загальне документознавство : навч. посіб. / Укрдержархів ; УНДІАСД. Київ : Києво-Могилян. акад., 2012. 123 с.
5. Словник – UA. *Портал української мови та культури*. URL: <https://slovnuk.ua>
6. Форми практичного освоєння світу. Суть практичної діяльності. *subject.com.ua*. URL: <https://subject.com.ua/philosophy/osnovi/138.html>
7. Юридична лінгвістика : темат. бібліогр. довід. / уклад. Прадід Ю. Ф. Сімферополь : ДОЛЯ, 2003. 48 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
9. Кушнарєнко Н. Н. Документоведение : учебник. 8-е изд., стер. Киев : Знання, 2008. 459 с.
10. Наука соціальна. *Політолог. енциклопед. слов.* / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2015.

References

1. Sokova, A. N. (1983). Obshhie principy postroeniya sistem dokumentatsii [General principles for building documentation systems]. *Razvitie sovetskogo dokumentovedeniya (1917–1981): sbornik nauchnyh trudov – The Development of Soviet Records Management (1917–1981): a Collection of Research Papers*. (pp. 27–40). Moscow: VNIIDADShh [in Russian].

2. Palekha, Yu. (2010). Shliakhy rozvytku nauky pro dokument [Ways to develop document studies]. *Studii z arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva – Archival and Document Studies Studios*, 19, 70–75 [in Ukrainian].

3. Shvetsova-Vodka, H. M. (2011). Dokumentoznavstvo: slovnyk-dovidnyk terminiv i poniat [Documentation: a dictionary-reference book of terms and concepts]. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].

4. Kuleshov, S. H. (2012). Zahalne dokumentoznavstvo: navchalnyi posibnyk [General documentation: a textbook]. Ukrderzharkhiv; UNDIASD. Kyiv: Kyievo-Mohylianska akademiia [in Ukrainian].

5. Slovnyk – UA [Dictionary – UA]. *Portal ukrainskoi movy ta kultury – Ukrainian Language and Culture Portal* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://slovnyk.ua>

6. Formy praktychnoho osvoiennia svitu. Sut praktychnoi diialnosti [Forms of practical development of the world. The essence of practical activities]. *subject.com.ua* [in Ukrainian]. URL: <https://subject.com.ua/philosophy/osnovi/138.html>

7. Pradid, Yu. F. (Ed.). Yurydychna linhvistyka: tematychnyi bibliografichnyi dovidnyk [Legal Linguistics: thematic Bibliographic Handbook]. Simferopol: DOLIA, 2003 [in Ukrainian].

8. Busel, V. T. (Ed.). (2009). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Big explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv; Irpin: VTF “Perun” [in Ukrainian].

9. Kushnarenko, N. N. (2008). Dokumentovedenie: uchebnik [Documentation: textbook]. Kyiv: Znannya [in Ukrainian].

10. Trebin, M. P. (Ed.). (2015). Nauka sotsialna [Social science]. *Politolohichniy entsyklopedychnyi slovnyk – Political Science Encyclopedic Dictionary*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 06.09.2022.

Alla Hrebeniuk,

PhD (Philology), Senior Researcher,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holiivskyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: alla7997@meta.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8703-3432>

Scopus Author ID: 57222149559

State Unified Documentation System in the field of Jurisdiction: its Place and Role among Documentation Systems

The article deals with determining the place and role of the state unified system of documentation in the field of jurisprudence. It is proved that determining the place

and role of the state unified system of documentation in the field of jurisprudence has not yet become the object of study.

Provisions on the functioning of existing documentation systems are analyzed, which are divided into: basic, infrastructural and disciplinary. Changes and additions to their classification are developed, the state unified system of documentation in the field of jurisprudence is localized among them.

The state unified system of documentation in the field of jurisprudence is a set of official documents that have a single form and are prepared in accordance with uniform standards, designed to ensure and to set a direction for the activities of state executive bodies, enterprises, institutions and organizations, as well as their one-vector and two-vector links in relations with individuals and legal entities of all forms of ownership in the legal sphere, exchange of information with them.

It is proposed to single out documentation systems in the field of science, education and practical activities among the basic documentation systems. The material-production, social and historical forms of this activity are determined, in the last of which jurisprudence and the state legal unified system of documentation are localized. Its diffusion into other basic systems (education and science), system-forming role for them is proved.

It was found that the state unified system of documentation in the field of jurisprudence is a part of the legal system of documentation. Together with management system of documentation, it represents the infrastructure systems, which are characterized by the property of diffusion and which operate in the infrastructure of the basic areas and ensure their functioning.

The need for addition of the spectrum of scientific and disciplinary systems of documentation (technical, humanitarian, natural), formed on the content of scientific (scientific and technical) branches, by public disciplinary system of documentation; similar introduction of the corresponding structure of educational disciplinary systems of documentation, were made evident. It is determined that the state unified system of documentation in the field of jurisprudence is a type of these disciplinary systems of documentation, since law occupies its own place in the spectrum of social sciences and academic disciplines.

Keywords: state unified documentation system in the field of jurisprudence, basic documentation systems, infrastructure documentation systems, disciplinary documentation systems, diffusion of documentation system, correlation of documentation systems.